BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA INNOVATSION BAHOLASH TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI USULLARI

Xaydarova Gulbahor Ilhom qizi
Turan International University,
S.BT-22-08 guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23151785

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida innovatsion baholash texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va samarali usullari yoritilgan. Zamonaviy ta’lim sharoitida o‘quvchilarning bilimini faqat an’anaviy baholash mezonlari asosida aniqlash bilan cheklanib qolmasdan, ularning mustaqil fikrlashi, amaliy ko‘nikmalari, ijodkorligi, kommunikativ kompetensiyalari va o‘z-o‘zini baholash qobiliyatlarini ham aniqlash muhimligi asoslab berilgan. Tadqiqotda formativ va summativ baholash, elektron portfolio, rubrika, o‘z-o‘zini baholash, o‘zaro baholash, “exit ticket”, loyiha asosida baholash hamda raqamli baholash vositalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Innovatsion baholash texnologiyalarini tizimli qo‘llash boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshirishi, o‘quv motivatsiyasini kuchaytirishi va ta’lim natijalarini obyektiv aniqlash imkonini berishi ko‘rsatib berilgan.
Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, innovatsion baholash, formativ baholash, summativ baholash, raqamli texnologiyalar, rubrika, elektron portfolio, o‘z-o‘zini baholash, o‘zaro baholash, ta’lim samaradorligi.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические возможности и эффективные методы использования инновационных технологий оценивания в процессе начального образования. Обосновывается необходимость перехода от исключительно традиционных способов оценки знаний к комплексному определению учебных достижений младших школьников, включая их самостоятельное мышление, практические навыки, творческие способности, коммуникативные компетенции и способность к самооценке. Анализируются возможности применения формативного и суммативного оценивания, электронного портфолио, рубрик, самооценивания, взаимооценивания, метода «exit ticket», проектного оценивания и цифровых инструментов. Установлено, что систематическое использование инновационных технологий оценивания способствует повышению учебной мотивации младших школьников, развитию их познавательной активности и обеспечению более объективного определения образовательных результатов.
Ключевые слова: начальное образование, инновационное оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, цифровые технологии, рубрика, электронное портфолио, самооценивание, взаимооценивание, эффективность образования.

Abstract. This article examines the pedagogical potential and effective methods of using innovative assessment technologies in primary education. The study emphasizes the

importance of moving beyond traditional assessment methods and evaluating not only pupils' knowledge but also their independent thinking, practical skills, creativity, communication competencies, and self-assessment abilities. The article analyzes the use of formative and summative assessment, electronic portfolios, rubrics, self-assessment, peer assessment, exit tickets, project-based assessment, and digital assessment tools. The findings indicate that the systematic use of innovative assessment technologies can increase pupils' learning motivation, encourage active participation in the educational process, and provide a more objective evaluation of learning outcomes.

Keywords: primary education, innovative assessment, formative assessment, summative assessment, digital technologies, rubric, electronic portfolio, self-assessment, peer assessment, educational effectiveness.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar o'qitish bilan bir qatorda o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini baholash mexanizmlarini ham takomillashtirishni talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida baholash jarayoni o'quvchining keyingi ta'lim faoliyatiga munosabati, o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchi va o'quv motivatsiyasining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

An'anaviy baholashda ko'pincha o'quvchining yakuniy natijasiga e'tibor qaratiladi. Bunday yondashuv ayrim hollarda o'quvchining bilimni o'zlashtirish jarayonidagi individual rivojlanish dinamikasini to'liq namoyon eta olmaydi. Shu sababli zamonaviy pedagogikada baholashni ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida tashkil etish, uning diagnostik, rivojlantiruvchi va rag'batlantiruvchi funksiyalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Innovatsion baholash texnologiyalari o'quvchining nafaqat nimani bilishini, balki bilimdan qanday foydalanishini, muammoni qanday hal qilishini, o'z fikrini qanday ifodalashini va o'z faoliyatini qay darajada tahlil qila olishini aniqlashga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich ta'limda innovatsion baholash texnologiyalaridan foydalanishning samarali usullarini aniqlash hamda ularning ta'lim sifatiga ta'sirini tahlil qilish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biridir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich ta'limda innovatsion baholash texnologiyalaridan foydalanishning samarali usullarini aniqlash va ularning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil, pedagogik tajriba, suhbat, so'rovnoma, diagnostik topshiriqlar va natijalarni umumlashtirish kabi metodlardan foydalanish mumkin.

Innovatsion baholash texnologiyalarini boshlang'ich sinflarda qo'llashda quyidagi asosiy tamoyillarga amal qilish maqsadga muvofiq:

1. Obyektivlik – baholash mezonlarining oldindan aniq belgilanishi.
2. Shaffoflik – o'quvchiga nima uchun muayyan natija qayd etilganining tushuntirilishi.
3. Uzluksizlik – o'quvchi faoliyatini muntazam kuzatib borish.
4. Individuallashtirish – o'quvchining individual imkoniyatlari va rivojlanish sur'atini hisobga olish.

5. Rivojlantiruvchanlik – baholash natijasidan keyingi rivojlanish yo‘nalishini belgilashda foydalanish.

6. Faollik – o‘quvchini baholash jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish.

Boshlang‘ich ta’limda innovatsion baholashning samarali usullaridan biri formativ baholash hisoblanadi. Formativ baholash dars davomida o‘quvchining bilimni o‘zlashtirish holatini aniqlash, mavjud kamchiliklarni o‘z vaqtida bartaraf etish va keyingi o‘quv faoliyatini rejalashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, rubrikalar yordamida o‘quvchi ishini bir nechta aniq mezon asosida baholash mumkin. Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchisining yozma ishini baholashda mazmunning to‘g‘riligi, savodxonlik, mustaqillik, topshiriqni bajarish tartibi va ijodkorlik kabi mezonlardan foydalanish mumkin.

Elektron portfolio esa o‘quvchining ma’lum vaqt davomida erishgan yutuqlarini tizimli ravishda jamlashga xizmat qiladi. Portfolio tarkibiga yozma ishlar, ijodiy topshiriqlar, loyihalar, rasmlar, taqdimotlar va o‘quvchining individual yutuqlarini aks ettiruvchi materiallar kiritilishi mumkin.

NATIJALAR

Innovatsion baholash texnologiyalaridan foydalanish natijasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv jarayonidagi faolligini oshirish uchun bir qator samarali imkoniyatlar yuzaga keladi.

Birinchidan, o‘z-o‘zini baholash o‘quvchida refleksiv ko‘nikmalarni rivojlantiradi. O‘quvchi o‘z ishini belgilangan mezonlar asosida tahlil qilish orqali o‘zining kuchli va rivojlantirilishi lozim bo‘lgan jihatlarini anglay boshlaydi.

Ikkinchidan, o‘zaro baholash o‘quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bunda o‘quvchilar bir-birlarining ishlarini belgilangan mezonlar asosida tahlil qiladilar. O‘qituvchi esa jarayonni nazorat qilib, konstruktiv fikr bildirish madaniyatini shakllantiradi.

Uchinchidan, “Exit ticket” usuli darsning yakunida o‘quvchilarning mavzuni qay darajada tushunganligini tezkor aniqlash imkonini beradi. O‘quvchilarga “Bugun nimani o‘rganding?”, “Senga nima qiyin bo‘ldi?”, “Yana nimani bilishni xohlaysan?” kabi savollar beriladi.

To‘rtinchidan, loyiha asosida baholash o‘quvchining nazariy bilimlarni amaliy vazifalarda qo‘llash qobiliyatini aniqlash imkonini beradi. Masalan, tabiatshunoslik fanida “Mening yashil maktabim”, matematika fanida “Do‘kondagi hisob-kitoblar”, ona tili fanida esa “Mening sevimli kitobim” kabi kichik loyihalarni tashkil etish mumkin.

Beshinchidan, raqamli baholash vositalari o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Interaktiv testlar, elektron topshiriqlar va tezkor savol-javoblar orqali o‘qituvchi qisqa vaqt ichida katta hajmdagi ma’lumotni tahlil qilishi mumkin.

Innovatsion baholashning asosiy usullarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

Baholash usuli	Asosiy vazifasi	Pedagogik samarasi
Formativ baholash	O‘quv jarayonini kuzatish	Kamchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash
Rubrika	Aniq mezonlar asosida baholash	Obyektivlik va shaffoflikni ta’minlash

Baholash usuli	Asosiy vazifasi	Pedagogik samarasi
O‘z-o‘zini baholash	O‘z faoliyatini tahlil qilish	Refleksiv ko‘nikmani rivojlantirish
O‘zaro baholash	Tengdoshlar ishini tahlil qilish	Hamkorlik va muloqotni rivojlantirish
Elektron portfolio	Yutuqlarni jamlash	Rivojlanish dinamikasini ko‘rsatish
Exit ticket	Dars yakunida tezkor tahlil	O‘qituvchiga tezkor qayta aloqa berish
Loyiha asosida baholash	Amaliy faoliyatni baholash	Ijodkorlik va mustaqillikni rivojlantirish
Raqamli testlar	Tezkor diagnostika	Vaqtni tejash va natijalarni tahlil qilish

MUHOKAMA

Boshlang‘ich ta’limda innovatsion baholash texnologiyalaridan foydalanish o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi pedagogik munosabatlarning yangi modelini shakllantirishga yordam beradi. Bunda o‘qituvchi faqat baho qo‘yuvchi shaxs emas, balki o‘quvchining rivojlanishiga yo‘naltiruvchi pedagog sifatida namoyon bo‘ladi.

An’anaviy baholashda o‘quvchi ko‘pincha bahoning o‘ziga e’tibor qaratishi mumkin. Innovatsion yondashuvda esa “qanday baho oldim?” degan savol bilan bir qatorda “nimani yaxshi bajardim?”, “qayerda xato qildim?” va “keyingi safar qanday yaxshilashim mumkin?” degan savollar ham muhim o‘rin egallaydi.

Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida baholash jarayonining psixologik jihatlariga e’tibor qaratish zarur. Salbiy yoki faqat kamchilikka asoslangan baholash bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Shu sababli o‘qituvchi baholashda konstruktiv fikr-mulohazadan foydalanishi, o‘quvchining yutug‘ini e’tirof etishi va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish yo‘lini ko‘rsatishi lozim.

Innovatsion baholash texnologiyalarining yana bir muhim jihati — individual ta’lim imkoniyatlarini hisobga olishdir. Bir xil topshiriqni barcha o‘quvchilarga berish bilan birga, ularning tayyorgarlik darajasiga mos differensial topshiriqlardan foydalanish ham samarali natija beradi.

Raqamli texnologiyalar asosidagi baholash vositalaridan foydalanishda ham pedagogik maqsad ustuvor bo‘lishi kerak. Texnologiyaning o‘zi ta’lim sifatini avtomatik ravishda oshirmaydi; uning samarasi o‘qituvchi tomonidan qanday metodik maqsadda va qanday mezonlar asosida qo‘llanilishiga bog‘liq.

Shu bois boshlang‘ich ta’limda innovatsion baholashni joriy etish jarayonida quyidagi ketma-ketlik tavsiya etiladi:

maqsadni belgilash → baholash mezonlarini ishlab chiqish → topshiriqni tanlash → o‘quvchi faoliyatini kuzatish → qayta aloqa berish → natijani tahlil qilish → keyingi ta’lim faoliyatini rejalashtirish.

Xulosa. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion baholash texnologiyalaridan foydalanish ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Formativ baholash, rubrikalar, elektron portfolio, o‘z-o‘zini baholash, o‘zaro baholash, loyiha asosida baholash va raqamli

vositalardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligini oshirish, individual rivojlanishini kuzatish hamda o‘quv motivatsiyasini mustahkamlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning // Assessment in Education: Principles, Policy & Practice. – 1998. – Vol. 5. – No. 1. – P. 7–74.
2. Hattie J., Timperley H. The Power of Feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77. – No. 1. – P. 81–112.
3. Sadler D. R. Formative Assessment and the Design of Instructional Systems // Instructional Science. – 1989. – Vol. 18. – P. 119–144.
4. Brookhart S. M. How to Create and Use Rubrics for Formative Assessment and Grading. – Alexandria: ASCD, 2013.
5. OECD. Formative Assessment: Improving Learning in Secondary Classrooms. – Paris: OECD Publishing.
6. UNESCO. Global Education Monitoring Report. – Paris: UNESCO.
7. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
8. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.
9. Chauhan, S. S., Padmavathy, R., Ergashboyevna, N. U., Mohameed, H., Arunkumar, E., Priyanka, T. P., ... & Shetty, C. (2025, November). Engineered Bacterial Bioleaching for Sustainable Metal Recovery and E-Waste Biodegradation. In 2025 International Conference on Intelligent Systems and Pioneering Innovations in Robotics and Electric Mobility (INSPIRE) (pp. 402-407). IEEE.
10. Habelalmateen, M. I., Mishra, N., Ergashboyevna, N. U., Kannan, A. S., Madhavi, V., Bhuvaneshwari, K. S., & Turdiev, I. M. (2025, November). Predictive Multi-Agent Coordination for Adaptive and Human-Aware Collaborative Assembly Robotics. In 2025 International Conference on Innovations and Emerging Technologies In AI & Communication Systems (IETACS) (pp. 1682-1688). IEEE.
11. Prathipa, R., James, L., Fallah, M. H., Saritha, G., & Ergashboyevna, N. U. (2025). Exploring the Effects of Electromagnetic Radiation on DNA at Microwave and Radio Frequencies. National Journal of Antennas and Propagation, 7(2), 293-301.
12. Nurullayeva, U. E. (2023). Hamkorlik pedagogikasi orqali tarbiya jarayoniga pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishning pedagogik asoslari. Science and Education, 4(5), 1250-1254.